

90906R

NEW ZEALAND QUALIFICATIONS AUTHORITY
MANA TOHU MĀTAURANGA O AOTEAROA

QUALIFY FOR THE FUTURE WORLD
KĪA NOHO TAKATŪ KI TŌ ĀMUA AO!

Level 1 Samoan, 2019

90906 Demonstrate understanding of a variety of Samoan texts on areas of most immediate relevance

2.00 p.m. Wednesday 27 November 2019

Credits: Five

RESOURCE BOOKLET

Refer to this booklet to answer the questions for Samoan 90906.

Check that this booklet has pages 2–6 in the correct order and that none of these pages is blank.

YOU MAY KEEP THIS BOOKLET AT THE END OF THE EXAMINATION.

FIRST TEXT: *Taumafa i mea'ai pāleni*/Eat a balanced diet

Read the text below. Use it to answer Question One.

Faitau le Tusitusiga 'o lo'o i lalo ifo. Fa'aaogā 'e tali ai le Fesili Muamua.

Glossed vocabulary

mea'ai gaosi

processed foods

Matāgaluega o le Soifua Mālōlōina a Sāmoa

Samoan Ministry of Health

O Sāmoa o se atunu'u e tetele tīmuga ma lelei le 'ele'ele mo le totōina o fuāla'au 'aina. O se atunu'u fo'i e tele ona fuāla'au 'aina o lo'o totōina ma maua i le tausaga atoa, e taugofie ma e talafeagai mo lou soifua mālōlōina.

E ui ina tele itu'aiga fuāla'au 'aina e maua i Sāmoa, o lo'o ta'atele pea fa'ama'i o le ma'i suka, o le toto maualuga ma ma'i o le fatu. O nei fa'ama'i, e māfua mai i le taumafa i mea'ai lē paleni, o mea'ai mai isi atunu'u fa'atasi ai ma mea'ai gaosi e pei o moa e falai i le ga'o, o fasi povi māsima, o keke pua'a, o pīsupo, o sukalati ma le suka.

Sā fa'atulagaina e le Matāgaluega o le Soifua Mālōlōina a Sāmoa le polokalame o le 'Taumafa i mea'ai paleni'. O lenei polokalame, e gālulue fa'atasi ai le Matāgaluega o le Soifua Mālōlōina a Sāmoa ma ā'oga a le atunu'u.

E a'oa'o ai i tamaiti ā'oga le tāua o le 'ai i mea'ai pāleni. E fa'amatala e faiā'oga le 'ese'esega o itu'aiga fuāla'au 'aina e maua i Sāmoa, e pei o esi, o kūkama, o fa'i ma talo. E fa'amālamalama fo'i i tamaiti ā'oga, mea'ai e leai se ga'o po'o se suka, e faigofie ona totō, e taugofie ma maua ai le mālosi o le tino 'aemaise le māfaufau. E tāua tele le 'ai i mea'ai paleni auā a ola mālōlōina fānau ā'oga, e mālolosi ai o lātou tino ma e lagona fo'i le mālosi o le māfaufau e mafai ai ona fai a lātou mea ā'oga.

O lenei polokalame o le 'Taumafa i mea'ai paleni' o le a mafai ona fō'ia ai le ma'i suka o le toto maualuga ma ma'i o le fatu. A fō'ia nei ma'i o le fa'aitiitia ai fo'i lenā o ni faigatā e tūla'i mai i le ola mālōlōina o le tino. A 'ai fo'i i mea'ai o lo'o totō ma maua 'i totonu o Sāmoa, e fa'aitiitia ai le aofa'i o mea'ai o lo'o fa'atauina mai atunu'u i fafo e pei o Niu Sila, o Ausetalia ma Amerika.

**This page has been deliberately left blank.
The examination continues on the following page.**
*O lēnei itūlau ua fa'aavanoaina.
O lo'o fa'aauau le su'ega i le itūlau o lo'o soso'o ane ai.*

SECOND TEXT: *Filifiliga 'o mea'ai*/Food choices

Read the text below and on page 5. Use it to answer Question Two.

Faitau le Tusitusiga o lo'o i lalo ifo ma le itulau e 5. Fa'aaogā 'e tali ai le Fesili Lona Lua.

Glossed vocabulary

mea'ai gaosi	processed foods
gaosi	make/produce foods
nuanua	rainbow

Ia tele le taumafa 'i mea'ai nei

O fuāla'au 'aina e pei o fa'i pula, o esi, o meleni, o moli, o 'apu, o tamato, o kāpisi saina, o kapisi vai ma kapisi lāpotopoto, o kukama, o lau pele, o kāroti, o saga ma selalī.

Ia feololo le taumafa i mea'ai nei

O Fuāmoa, o mea'ai e gaosia mai i fatu o la'au e pei o le falaoa, o fua o le 'ele'ele o lo'o tele ai le masoā e pei o maukeni, o talo, o pateta, o 'ulu, o ufi, o ta'amū ma fa'i.

O i'a tu'u 'apa e pei o le tuna, o a'ano o manu fasi e pei o fasi povi ma fasi pua'a ua 'ave 'ese vāega lololo, o fatu o lā'au 'e pei 'o pīnati 'aemaise ai pīnati ua uma ona fa'amāsima.

O susu ma mea'ai e gaosia mai le susu e maualalo le lololo e pei o le sisi.

A fai mea'ai, fa'aaogā ni suāu'u po'o ga'o lelei e gaosia mai le 'a'ano 'o le āvoka po'o le pinati.

Ia fa'aitiitia le taumafa i mea'ai nei

O mea'ai mai fale'aiga, o mea'ai e falai i le ga'o, o panikeke, o pepa keke, o keke ma pani suamalie e pei o keke sukalati ma panipopo, o fagu inu suamalie, o 'aisa kulimi, fa'apea ma poloka 'aisa.

SECOND TEXT: *Filifiliga 'o mea'ai*/Food choices (Continued)

Mea'ai fuafuaina

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

[Redacted]

THIRD TEXT: *Ola mālōlōina*/Healthy living

Read the text below. Use it to answer Question Three.

Faitau le Tusitusiga o lo'o i lalo ifo. Fa'aaogā e tali ai le Fesili e Tolu.

Glossed vocabulary

mea'ai gaosi processed foods

O lo'u igoa o Tavita, e sefulu ma le ono o'u tausaga. E na o a'u le tama a lo'u tinā, e leai so'u uso po'o so'u tuafafine. Mā te nonofo fa'atasi ma lo'u tinā 'i Apia.

E lē masani ona 'ou inu tī i le taeao pe'ā 'ou sauni i le ā'oga, ona e vave amata le ā'oga. O la'u māsani e inu na'o sa'u ipu koko se tasi i taeao uma, ona mā ō lea ma lo'u tinā i le ta'avale e momoli a'u i le ā'oga. E latalata i le mātou fale la'u ā'oga ma e 'amata i le fitu i le taeao. E fa'atau la'u mea'ai o le aoauli i le ā'oga, e pei o le sanuisi, o se panikeke ma se vai inu mālūlū. Ou te lē fiafia tele i fuālā'au 'aina ma o le māfua'aga lenā e seāseā 'ou 'ai ai.

E saunia e si o'u tinā le ma mea'ai o le afiafi. E vave 'ai la'u mea'ai ona e tele a'u mea ā'oga e fia fai. E seāseā ou alu ese ma lo'u potu ona o lo'o iai la'u televise, o la'u komepiuta ma le laulau fai mea ā'oga i totonu o lo'u potu. O ni isi taimi, ou te fa'aaogāina ai le komepiuta e fai ai a'u mea ā'oga. E masani ona 'ou moe i le sefulu ma le lua i le pō auā 'ou te fiafia fo'i e matamata le televise pe'ā uma ona fai a'u mea ā'oga.

A'o 'ou la'itiiti sā māsani 'ona 'ou ta'alo 'i le lakapī ma sā 'ou fiafia tele 'i ai. Peitai, 'ua na'o lo'u matamata lava 'i le lakapī 'i le televise. 'O ni isi taimi e fai mai ai a'u uō mātou te ta'a'alo, 'ae e sili atu iā a'u lo'u nofo i le mātou fale.

Ou te mana'o ou te ola mālōlōina. Sa ou fesili i a'u uō pe fa'apefea ona ou fa'atinoina. Fai mai Siaki, "e tatau ona fai ni a'u fa'amālosi tino mo se tolu sefulu minute i aso uma. E mana'omia fo'i le 'ai i fuālā'au'aina i aso uma." O la'u uo o Sina e toaga lava o ia e inu le vai auā faimai o ia, "e vave ona lapo'a ai le tagata pe'ā inu i vai suamalie." E lē fiafia o ia e 'ai i mea'ai gaosi e pei o le aisakulimi. O Iakopo, e vave moe i le pō ina ia atoa le valu itulā e mālōlō ai i pō uma. E ala usu Iakopo i taeao uma e inu lana tī i taeao ae le'i alu i le aoga. O lo'u tinā, ua fa'atapula'aina lo'u fa'aaogāina o masini fa'atekonolosi e pei o le telefoni fe'āvea'i, o le komepiuta ma le televise. Ua na'o se itulā e mafai ona ou fa'aaogā ai mea nei i aso o le vaiaso ae ua fa'aaogā le taimi avanoa e māfuta fa'atasi ai ma talatalanoa ma lo'u 'āiga ma nai a'u uō.

Acknowledgements

Material from the following sources has been adapted for use in this examination:

Page 4

Image: https://www.123rf.com/photo_88351015_seamless-pattern-with-traditional-mexican-food-vector-pictures-set.html

Page 5

Image: https://www.freepik.com/free-vector/collection-hand-sketches_1047679.htm

Text: <https://www.heartfoundation.org.nz/shop/food-industry/pdfs/pasifika-cookbook.pdf> (page 9)

